

CONSERVAREA UNOR FRAGMENTE DE PIELE DE SECOL XIV, PROVENITE DIN SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE DE LA BAJA

Dorina PĂRPĂUȚĂ

În anul 1996 au intrat în laboratorul de restaurare - conservare 5 saci cu fragmente de piele arheologică provenit din săpăturile de la Baia, începute în anul 1977. Acest uriaș material arheologic din piele a văzut lumina zilei în anul 1982, după 6 secole. Din acest an și până la intrarea în laborator, pielea, împreună cu o mare cantitate de pământ, a fost păstrată în saci de polietilenă, bine legați și depozitați în beciurile Institutului de Arheologie din Iași. Condițiile de microclimat din aceste beciuri, cu variații mici ale temperaturii și U.R., indiferent de sezon, au făcut posibilă păstrarea pielei în stare relativ bună. La conservarea în condiții bune a pielei a contribuit și pământul de zăcere umed, împreună cu care a fost recoltată pielea. În acest mare depozit de piele s-au mai găsit oase animale, fragmente ceramice, cenușă și scoarță de copac – probabil, mesteacăn, după aspect.

Așezarea Baia este plasată în nord – vestul Moldovei, fiind prima reședință voievodală dintre Nistru, Carpați și Marea Neagră¹. Resursele bogate de materii prime din această zonă, precum și cerințele mereu mai mari ale localnicilor, și nu numai, au contribuit la apariția și dezvoltarea

meșteșugurilor specializate în prelucrarea pieilor și a blănurilor². Documentele vremii ajunse până la noi amintesc numele unor meșteri din Baia și alte orașe moldovenești, specializați în prelucrarea pieilor și blănurilor. Alte dovezi certe atestă faptul că tot mai mulți tineri moldoveni sunt trimiși la specializare în orașe transilvănene².

Așadar, nu trebuie să ne surprindă cantitatea mare de fragmente de piele descoperite în acest oraș medieval.

Se știe că pielea este un material organic foarte perisabil, chiar și în cazul prelucrării (tăbăcirii) ei, indiferent de metodă. Faptul că în acest oraș s-a păstrat, în condiții relativ bune, aproape șase secole, o mare cantitate de piele argăsită, ar putea avea mai multe cauze:

- umiditatea constantă și nu foarte mare a solului;
- prezența în cantitate destul de mare a scoarței de copac care, împreună cu umiditatea solului, au creat un mediu tanant;
- solul feruginos de la Baia³ care a jucat, o dată în plus, rol de tanant mineral.

Fiind vorba, după cum am precizat la începutul articolului, de cinci saci cu fragmente de piele, s-a impus o sortare prealabilă a

acesteia, care s-a făcut în prezența doamnei arheolog Stela Cheptea. Cu acest prilej s-a constatat că, pe lângă fragmentele care prezentau clar urme de coasere, deci au făcut parte din diverse obiecte finite, erau numeroase altele care nu prezentau importanță, fiind resturi rămase în urma croirii diverselor produse, fragmente care de altfel au fost înlăturate.

Ținând cont de acest aspect precum și de faptul că, împreună cu pielea, s-a găsit și scoarță de copac, se poate presupune că în perimetrul așezării au existat pe lângă ateliere de pielărie și tăbăcării.

Fragmentele de piele selectate au fost introduse într-un sac și lăsate timp de două luni la dezinfectare, în etuvă cu formol.

Stabilirea fluxului de conservare a fost elaborată după studierea întregului ansamblu inițial de piele, pământ și cenușă, examinarea amănunțită a câtorva fragmente de piele și testarea mai multor metode de conservare pe eșantioane fără importanță, studiu ce a făcut obiectul unei alte lucrări.

Subliniam, atunci, că pielea a pierdut o mare cantitate de apă și grăsimi, motiv pentru care a devenit casantă. La aceste deteriorări, cauzate, în primul rând, de îmbătrânirea naturală, ar mai trebui adăugate fisurile prezente pe aproape toate fragmentele, deformările și îndoirile, pierderile masive de suport termic și exfolierile – toate acestea având drept cauze atât îmbătrânirea naturală, cât și condițiile de zacere și manipularile defectuoase. Mai

trebuie subliniat faptul că multe tălpi sunt mai deteriorate sau chiar găurite în zona degetelor și a călcâiului, zone în care forța de frecare este mai mare în timpul mersului, ceea ce ar putea duce la concluzia că o parte din încălțăminte descoperită ar fi fost purtată. Aici, însă, arheologul va trebui să infirme sau să confirme această ipoteză.

Deoarece pielea provenea din sol umed, nu a fost necesară o hidratare treptată a acesteia, motiv pentru care a fost introdusă direct în cuve cu apă curentă, după o prealabilă îndepărtare, cu ajutorul bisturiului, a stratului grosier de pământ. După trei spălări succesive cu apă curentă, repetate la interval de 24 de ore, s-a îndepărtat cea mai mare parte de pământ și cenușă.

Fragmentele de piele, care erau în acest moment aproape curate au fost introduse în apă distilată, unde au fost menținute timp de trei săptămâni pentru hidratare.

Pentru prevenirea infestării pielei cu mucegaiuri, care se știe că sunt activate de umezeală excesivă, s-a adăugat, în fiecare apă de spălare, precum și în apa distilată, fenosept (soluție apoasă 2‰ de fenilmercuriborat), fungicid cunoscut și folosit pentru suporturi organice.

Ultima spălare s-a făcut tot cu apă distilată și săpun neutru, prin periere cu peria de dinți și pensoane, în zonele mai greu accesibile. Acest tratament mai „dur“ a putut fi aplicat numai bucăților de piele mai groase și mai

bine conservate. Fragmentele de meșină, foarte subțiri și fragile, care nu puteau fi periate, au fost introduse în soluție de 2% HCl pentru dizolvarea și înlăturarea urmelor calcaroase. Procesul de curățare umedă s-a încheiat cu mai multe clătiri repetate în apă distilată, pentru îndepărtarea urmelor de murdărie înglobate în săpun neutru sau a soluției de HCl. Neutralizarea HCl nu este necesară deoarece o slabă aciditate ($\text{pH} = 3 \div 5$), contribuie la buna conservare a pielei. De altfel, pH-ul luat la ultima apă de clătire era de 5, valoare normală pentru pielea tăbăcită vegetal, care oscilează, după cum se știe între $3,5 \div 5,2$.

Ultima etapă a procesului de conservare este imersarea fragmentelor de piele umede (fără uscare intermediară) în polietilenglicol (PEG) cu greutate moleculară 400 (G.M. = 400), fungicizat tot cu fenosept. Fungicizarea este absolut obligatorie deoarece, după cum se știe, PEG-ul este foarte higroscopic și, în cazul unui exces de umiditate, este împiedicată mucegăirea pielei.

PEG-ul este un polimer la diferite grade de polimerizare, foarte puțin volatil și în mare măsură stabil față de acizi sau baze. Toate sorturile de PEG au o putere mare de difuzie, iar cele cu greutate moleculară până la 1000 au solubilitatea în apă practic nelimitată.

Bibliografie

Eugenia Neamțu, V. Neamțu, Stela Cheptea. *Orașul medieval Baia în sec. XIV-XVII*, Iași, 1980.

După un interval de 24 sau 48 de ore, în funcție de dimensiunile sau grosimea pielei, fragmentele au fost scoase, tamponate cu hârtie de filtru pentru îndepărtarea excesului de PEG și uscate liber. Fragmentele deformate sau îndoite au fost îndreptate și uscate între două straturi de hârtie de filtru, cu o ușoară presare.

În urma acestui tratament pielea și-a recăpătat în parte flexibilitatea.

Din păcate, din fragmentele spălate și conservate până în prezent nu s-a putut reîntregi nimic. Predominante sunt tălpile, pe care le-am descris, și fețele de încălțăminte. Destul de numeroase sunt și ramele de încălțăminte.

Fețele au diferite forme, cu trei sau patru laturi, unele drepte, altele arcuite. Una din fețele triunghiulare prezintă urme de coasere pe laturile care formează unghiul obtuz și o scurtă porțiune pe latura a treia. La a doua față triunghiulară este de neînțeles tăietura absolut întâmplătoare a laturii lungi. Examinând găurile rămase în urma coaserii se poate afirma că, la asamblare, meșterii foloseau atât „cusătura întoarsă” cât și „cusătura peste muchie”.

Dat fiind faptul că pielea este un material organic care se degradează foarte repede, această descoperire este deosebit de importantă.

Eugenia Neamțu, V. Neamțu, Stela Cheptea. *Orașul medieval Baia în sec. XIV-XVII*, Ed. Junimea, vol. II, 1984.

Ana-Maria Vlad, Maria Geba, Elena Pârâu, *Investigații fizico-chimice și procesul de restaurare a unor obiecte din piele descoperite la Baia.*

T. Stambov, *Manufacture, Deterioration and Preservation of Leather. A Literature Survey of*

Theoretical Aspects and Ancien techniques, ICOM, septembrie 1969.

Eugen Vintilă, *Protecția lemnului și a materialelor pe bază de lemn*, Ed. Tehnică, București, 1978, pag. 262 - 263.

Résumé

Cette étude présente la manière de conservation de certains fragments de cuir archéologique de XIVème siècle, découverts dans la ville médiévale Baia.

Après un court compte-rendu de l'importance de l'établissement Baia, on dresse une présentation des étapes parcourues par les fragments de cuir et les opérations auxquelles ils ont été soumis. De la sorte, après la désinfection avec du phormole, on a

appliqué un nettoyage sec, ensuite un nettoyage humide avec de l'eau distillée et du savon neutre, par brossages et rincages répétés avec de l'eau distillée. La dernière étape est la conservation proprement-dite avec PEG-400, traité de phénosepte. Le séchage a été effectué en plein air ou, dans le cas des fragments réformés, par un pressage léger.

traduit par Coralia-Alexandra Costăș